

Asiantuntijalausunto osa 2 talousvaliokunnalle (HE 2/2026)

Täydennän vielä 23.3.2026 antamaani lausuntoa seuraavasti:

Markkinavääristymä ja vertailukelvottomuus

Kilpailutilanne vääristyy merkittävästi tilanteessa, jossa osa entisistä sidosyksiköistä on siirtynyt markkinaehtoiseen toimintaan, kun taas osa jatkaa toimintaansa sidosyksikköasemassa ilman kilpailutusta.

Esimerkiksi entisten inhouse-yhtiöiden liiketoimintoja on siirtynyt yksityisille toimijoille, jotka joutuvat jatkossa kilpailemaan avoimilla markkinoilla uusista sopimuksista osallistumalla julkisiin kilpailutuksiin. Samanaikaisesti markkinoilla toimii edelleen sidosyksikköjä, jotka voivat myydä palvelujaan omistajilleen ilman kilpailutusta.

Jyväskylän yliopiston vuonna 2024 tekemän selvityksen johtopäätökset tukevat tätä havaintoa: avoimilla markkinoilla kilpailutettujen palveluiden hinnat olivat keskimäärin useita kymmeniä prosentteja alhaisempia kuin vastaavien sidosyksikkötoimitusten. Tämä viittaa siihen, että kilpailun puute heijastuu suoraan kustannustasoon ja julkisten varojen käytön tehokkuuteen.

Tämä johtaa tilanteeseen, jossa:

- markkinoilla toimii kaksi rinnakkaista ja keskenään epäsymmetristä toimintamallia,
- osa toimijoista altistuu kilpailulle ja hinnanmuodostukselle, kun taas osa toimii kilpailun ulkopuolella,
- syntyvät kustannus- ja laatutiedot eivät ole keskenään vertailukelpoisia.

Tällaisessa asetelmassa markkinoilta saatava tieto ei anna luotettavaa kuvaa palveluiden todellisesta hinta- tai laatutasosta. Yksityinen toimija joutuu optimoimaan toimintansa kilpailutilanteessa, kun taas sidosyksikkö saa tilauksensa ilman kilpailupainetta.

Kyseessä on rakenteellinen kilpailuneutraliteetin ongelma, joka:

- vääristää markkinasignaaleja,
- heikentää julkisten hankintojen tehokkuutta,
- ja vaikeuttaa päätöksentekoa sekä omistajaohjausta.

Tämän vuoksi on perusteltua, että sidosyksiköt velvoitetaan lakisääteisesti julkaisemaan ostolaskudatansa samalla tavoin kuin niiden omistajat (kunnat, kuntayhtymät, hyvinvointialueet). Vain näin voidaan varmistaa:

- markkinoiden läpinäkyvyys,
- vertailukelpoinen kustannus- ja laatutieto,
- sekä tosiasiallinen kilpailuneutraliteetti.

Tarve riippumattomalle selvitykselle markkinavaikutuksista

Lausunrossamme kuvattu markkinarakenteen epäsymmetria ja kilpailuneutraliteetin puute muodostavat merkittävän, mutta toistaiseksi puutteellisesti kvantifioidun kansantaloudellisen ongelman.

Tämän vuoksi olisi perusteltua toteuttaa valtiohallinnon toimeksiannosta riippumaton, dataan perustuva selvitys ennen datan toimitusten käynnistymistä siirtymäaikojen jälkeen, jossa:

- arvioidaan sidosyksikkötoiminnan ja kilpailuttamatta jätettyjen hankintojen vaikutuksia markkinoiden toimivuuteen,
- analysoidaan kustannus- ja tehokkuuseroja kilpailutettujen ja kilpailuttamattomien hankintojen välillä,
- sekä tunnistetaan kilpailun puutteesta aiheutuvat kansantaloudelliset menetykset.

Tällaisen selvityksen toteuttaminen edellyttää laajamittaista, rakenteistettua ja analysoitua ostolaskudataa sekä kykyä yhdistää sitä markkinatietoon.

Handata Oy:llä on tähän poikkeuksellisen hyvät edellytykset, koska:

- yhtiö on erikoistunut julkisten hankintojen ostolaskudatan rikastamiseen ja analysointiin,
- sillä on käytännön kokemus markkinatiedon tuottamisesta hankintojen valmistelun tueksi,
- ja se kykenee yhdistämään hankintadataa yritys- ja markkinarakenteeseen tavalla, joka mahdollistaa vaikuttavuusanalyysit.

Handata Oy voisi toimia tarkoituksenmukaisena toteuttajana tai keskeisenä analytiikkakumppanina selvityksessä, jonka tavoitteena on tuottaa päätöksenteon tueksi objektiivista, läpinäkyvää ja kansantaloudellisesti merkityksellistä tietoa hankintajärjestelmän toimivuudesta.

Turussa 26.3.2026

HANDATA OY

Jorma Saariketo

toimitusjohtaja

+358 44 556 76 38

jorma.saariketo@handata.fi